

ข้อเสนอโครงการวิจัย

เรื่อง: สิทธิ “การป้องกันตนเองร่วม” ในการวางยุทธศาสตร์ความมั่นคงของญี่ปุ่น
(ทศวรรษ 1980 – 2010)

ในชุดโครงการ (ถ้ามี): โครงการพัฒนาโจทย์วิจัย ไทย-ญี่ปุ่น

เสนอต่อ สกว. ฝ่าย 1

¶ ชื่อโครงการ
(ภาษาไทย) สิทธิ “การป้องกันตนเองร่วม” ในการวางยุทธศาสตร์ความมั่นคงของญี่ปุ่น
(ทศวรรษ 1980 – 2010)
(ภาษาอังกฤษ) The Right of “Collective Self-Defense” in the Making of Japan’s Security
Strategy (From the 1980s to the 2010s)
คำสำคัญ : การป้องกันตนเองร่วม นโยบายความมั่นคงญี่ปุ่น ยุทธศาสตร์การป้องกันประเทศญี่ปุ่น
Keywords : collective self-defense, Japan’s security policy, defense strategy

• ชื่อหัวหน้าโครงการ หน่วยงานสังกัด ที่อยู่ หมายเลขโทรศัพท์ โทรสาร และ e-mail

ชื่อ-สกุล(ภาษาไทย) : นายธีวินท์ สุพุทธิกุล

ชื่อ-สกุล(ภาษาอังกฤษ) : Teewin Suputtikun

คุณวุฒิ : PhD in Asia Pacific Studies

ตำแหน่ง (ทางวิชาการ/ราชการ) : อาจารย์ด็อกเตอร์

หน่วยงาน คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภาควิชา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ที่อยู่ ถนนอังรีดูนังต์ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330

โทรศัพท์ (มือถือ) : 086-903-3279 E-mail : teewino@hotmail.com

ลงนาม (ลายเซ็น)

บัตรประจำตัวประชาชน เลขที่ 3949900044360

1 ชื่อและสถานที่ติดต่อของผู้บังคับบัญชาของหน่วยงานของหัวหน้าโครงการ

ชื่อ-สกุล : นายศุภมิตร ปิติพัฒน์

ตำแหน่ง : หัวหน้าภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

หน่วยงาน : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ที่อยู่ : ถนนอังรีดูนังต์ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330

โทรศัพท์/โทรสาร : 02-218-7266

0 ลักษณะของงานวิจัย

✓ เป็นงานวิจัยพื้นฐาน หรือใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ

..... เป็นงานวิจัยเชิงนโยบาย

..... เป็นงานวิจัยที่สร้างการตระหนักรู้/การเรียนรู้ของสังคม

» ได้เสนอโครงการนี้ หรือโครงการที่มีส่วนเหมือนกับเรื่องนี้บางส่วนเพื่อขอทุนต่อแหล่งอื่นที่ได้บ้าง

✓ ไม่ได้เสนอต่อแหล่งทุนอื่น

0 เสนอต่อ

0 ชื่อโครงการที่เสนอ

0 กำหนดทราบผล (หรือสถานภาพเท่าที่ทราบ)

1/4 งบประมาณทั้งโครงการ 330,000 บาท

จาก สกว.330,000.....บาท

จากหน่วยงานร่วมโครงการบาท

8. ระยะเวลาดำเนินงาน: 15 เดือน

เสนอต่อ สกว. เมื่อวันที่.....

ลงนาม ผู้เสนอโครงการ

รายละเอียดของข้อเสนอโครงการ

1. บทคัดย่อ (abstract) ความยาวประมาณ 10- 15 บรรทัด :

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งวิเคราะห์บทบาทของ “สิทธิการป้องกันตนเองร่วม” ในยุทธศาสตร์การรับประกันความมั่นคงและความอยู่รอดของญี่ปุ่น แม้นโยบายความมั่นคงยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ของญี่ปุ่นได้ลดทอนความสำคัญของหลักการนี้ในการดำเนินยุทธศาสตร์มาตลอด ด้วยการปฏิเสธการยอมรับโดยมองว่าขัดกับรัฐธรรมนูญละเมิดสงคราม (มาตรา 9) แต่แนวคิด “การป้องกันตนเองร่วม” ดำรงอยู่ในวาทกรรมว่าด้วยการจัดการความมั่นคงและการกระชับพันธมิตรกับสหรัฐอเมริกาโดยตลอด นอกเหนือจากการดำรงอยู่ในรูปแนวคิดที่ถูกปฏิเสธแล้ว หลายครั้งเมื่อเกิดสถานการณ์อันนำไปสู่การทบทวนแนวการดำเนินนโยบายการทูตและความมั่นคงแบบขนานใหญ่ เช่นการเปลี่ยนสถานะเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่น หรือการเปลี่ยนผ่านของระเบียบโลกสู่ยุคหลังสงครามเย็น ข้อถกเถียงว่าด้วยการยอมรับหรือไม่ยอมรับ สิทธิการป้องกันตนเองร่วม มักเข้ามามีบทบาทในการปรับทิศทางนโยบายเพื่อรับมือสภาวะการณ์ระหว่างประเทศใหม่เสมอ จนกระทั่งในปัจจุบัน เมื่อไม่นานมานี้แนวคิดการป้องกันตนเองร่วมเริ่มมีตำแหน่งแห่งที่ที่เปลี่ยนไปในยุทธศาสตร์ความมั่นคงจากการตีความรัฐธรรมนูญของรัฐบาลชินโซ อาเบะ หันมาให้การยอมรับสิทธินี้ นำไปสู่การเปลี่ยนจุดยืนและนโยบายครั้งใหญ่ งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งตอบคำถามหลักที่ว่า หลัก “การป้องกันตนเองร่วม” มีนัยสำคัญอย่างไรต่อยุทธศาสตร์ความมั่นคงของญี่ปุ่น ในฐานะเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ แนวคิดนี้มีบทบาทหน้าที่และการทำงานเปลี่ยนไปอย่างไรในแต่ละยุคสมัย ด้วยบริบทและเงื่อนไขอย่างไร ในเบื้องต้นงานวิจัยนี้มุ่งวิเคราะห์ 2 ช่วงเวลาสำคัญที่ญี่ปุ่นปรับท่าทีด้านการต่างประเทศและมีการหยิบยกหลัก “การป้องกันตนเองร่วม” ขึ้นเป็นประเด็นถกเถียงทางการเมืองอย่างเด่นชัด ได้แก่ทศวรรษที่ 1980-1990 อันเป็นช่วงการปรับนโยบายให้สอดคล้องกับสถานะของญี่ปุ่นที่กลายเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ ตลอดจนการสิ้นสุดของสงครามเย็น และทศวรรษที่ 2010 ช่วงการเผชิญการเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจในเอเชียและการรับมือกับภัยคุกคามใหม่

2. ความสำคัญของปัญหา (ระบุปัญหาที่นำไปสู่โจทย์และวัตถุประสงค์ในการวิจัย ระบุช่องว่างองค์ความรู้ หรือช่องว่างเชิงนโยบายในปัจจุบัน นอกจากนี้ควรระบุผลงานที่ผู้อื่นได้ทำมาแล้ว ซึ่งเป็นพื้นฐานของแนวคิดหรือการทำวิจัยเรื่องดังกล่าว ในกรณีที่เป็นโครงการหนึ่งภายใต้ชุดโครงการของ สกว. ควรระบุความสอดคล้องกับเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของชุดโครงการด้วย) :

บทนำ: ความสำคัญของปัญหา

สุนทรพจน์ที่รู้จักกันในนาม “สู่พันธมิตรแห่งความหวัง” (Toward an Alliance of Hope) ซึ่งนายกรัฐมนตรี อาเบะ ของญี่ปุ่นได้กล่าวต่อสภาองเกรสของสหรัฐฯ เมื่อไม่นานนี้ (ปี 2015)¹ สะท้อนจุดยืนด้านการต่างประเทศของรัฐบาลญี่ปุ่นที่ยังคงยึดมั่นและเห็นความสำคัญของระบบพันธมิตรร่วมกับสหรัฐฯ ในฐานะเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์เพื่อความมั่นคงแห่งชาติ อาจกล่าวได้ว่าแม้การขึ้นมานำประเทศอีกครั้งของพรรคเสรีประชาธิปไตย (LDP) พร้อมด้วยผู้นำที่มีภาพลักษณ์อนุรักษ์นิยมสุดโต่ง มีส่วนผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนนโยบายด้านความมั่นคงอย่างใหญ่หลวง จนผู้สังเกตการณ์ไม่น้อยชี้ถึงสัญญาณการฟื้นฟูกองกำลัง

¹ “Full Text of Abe’s Speech before U.S. Congress,” *The Japan Times*, 30 Apr. 2015

<http://www.japantimes.co.jp/news/2015/04/30/national/politics-diplomacy/full-text-abes-speech-u-s-congress/#.Vd3W1yXR81J>

(accessed 25 Aug. 2015)

(remilitarize) ที่ดำเนินต่อเนื่องมาระยะหนึ่งแล้ว² การทบทวนทัศนะต่อประวัติศาสตร์สงคราม³ การปลูกกระแสชาตินิยม รวมทั้งการกลายเป็น “รัฐปกติ” (normal state) ด้านการทหารที่ตั้งใจเพิ่มพูนแสนยานุภาพอย่างเป็นอิสระจากทั้งสหรัฐฯ และข้อจำกัดทางกฎหมายที่มีอยู่ แต่เนื้อหาสุนทรพจน์ดังกล่าวสื่อให้เห็นความยึดมั่นในแนวทางการทูตแบบดั้งเดิมที่รัฐบาลญี่ปุ่นยุคหลังสงครามยึดถือสืบต่อกันมาไม่ว่าสมัยใด นั่นคือการเน้นย้ำว่าพันธมิตรด้านความมั่นคงกับอเมริกาเป็นแกนหลักของนโยบายต่างประเทศ การตอกย้ำจุดยืนและความมุ่งมั่นต่อระบบพันธมิตรดั้งเดิมนี้ เกิดขึ้นท่ามกลางสถานการณ์ด้านความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของเกาหลีเหนือและการขยายแสนยานุภาพของจีนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างดุลอำนาจไม่เพียงในระดับภูมิภาคแต่ในระดับโลกด้วย ผู้นำญี่ปุ่นอาศัยภาวะที่ไม่แน่นอนนี้เป็นโอกาส (window of opportunity) ผลักดันความริเริ่มด้านความมั่นคงและจัดตั้งกลไกใหม่ๆ รัฐบาลได้ออกกฎหมายปกป้องความลับแห่งชาติ (National Secrecy Law) ตั้งสภาความมั่นคงแห่งชาติ (National Security Council) ผ่านหลายข้อห้ามการส่งออกอาวุธ ประกาศยุทธศาสตร์ “ร่วมสร้างสันติภาพเชิงรุก” (Proactive Peace Contribution) และดำเนินการเพื่อปูทางสู่การแก้ไขรัฐธรรมนูญมาตรา 9 ที่นายอาเบะมองว่าเป็นอุปสรรคต่อนโยบายป้องกันประเทศที่สอดคล้องกับสถานการณ์ ถึงแม้ความริเริ่มเหล่านี้สอดคล้องกับเจตจำนงของนายอาเบะที่ต้องการ “ปิดบัญชีระบบหลังสงคราม” อย่างที่อดีตนายกฯ โนบุสุเกะ คิชิ ผู้เป็นตาของเขาเคยประกาศเมื่อต้นทศวรรษที่ 1960 แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าความเคลื่อนไหวนี้มีที่มาจากความตระหนักถึงวิกฤตด้านความปลอดภัย ตลอดจนการรับมือกับภัยคุกคามใหม่จากท่าทีที่แข็งกร้าว เอาแน่เอานอนไม่ได้ของจีนในช่วงไม่กี่ปีมานี้ ความเคลื่อนไหวที่สำคัญที่สุดที่ผ่านมาของรัฐบาลอาเบะ คือการประกาศตีความรัฐธรรมนูญใหม่ (เมื่อปี 2014) ให้หันมายอมรับสิทธิ “การป้องกันตนเองร่วม” (collective self-defense / 集团的自衛権) ที่รัฐบาลชุดก่อนๆ ปฏิเสธโดยมองว่าจะเมิดจิตวิญญาณรัฐธรรมนูญมาตรา 9 จึงนับว่าการยอมรับ “สิทธิในการร่วมป้องกันชาติพันธมิตรจากการถูกโจมตี” นี่เป็นการเปลี่ยนจุดยืนครั้งใหญ่ ซึ่งทำให้ต้องทบทวนกฎหมายหลายฉบับเพื่อนำสิทธินี้ไปปฏิบัติใช้ และสร้างความยืดหยุ่นให้กับบทบาทของกองกำลังป้องกันตนเอง (Self-Defense Forces / SDF) ที่เคยยึดหลัก “การป้องกันเชิงรับ” (defensive defense / 専守防衛) ที่มีข้อห้ามการยอมรับ “การป้องกันตนเองร่วม” เป็นหัวใจสำคัญข้อหนึ่ง

อย่างไรก็ดี แม้การประกาศร่วมสร้างสันติภาพเชิงรุก และความแข็งขันในการช่วยปกป้องชาติพันธมิตรด้วยการยอมรับกรอบการป้องกันตนเองร่วมนี้ จะสะท้อนภาพญี่ปุ่นที่มีบทบาททางทหารในเชิงรุกเพิ่มขึ้น แต่เมื่อพิจารณาปัจจัยสองประการที่ปรากฏเด่นชัดระหว่างการพิจารณา กฎหมายด้านความมั่นคง (The Legislation for Peace and Security of Japan and International Community, หรือ Security Bill) ในรัฐสภา ได้แก่ การให้เหตุผลเชิงนโยบายของนายอาเบะ และการแสดงออกของมติมหาชน ทำให้เห็นว่าความเคลื่อนไหวนี้เป็นไปในเชิงรับและอยู่ภายใต้ความตระหนักในความจำเป็นมากกว่า ดังที่นายอาเบะกล่าวไว้ในหลายวาระว่าเป้าหมายของการตีความรัฐธรรมนูญคือ ผลเชิง “ป้องปราม” (deterrence) เพื่อยับยั้งภัยไม่ให้เข้ามาคุกคามญี่ปุ่น ด้วยการเน้นย้ำบทบาทและความน่าเชื่อถือของระบบพันธมิตรสหรัฐฯ ซึ่งก็เป็นเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ที่ใช้มาแต่ดั้งเดิม ในอีกด้าน สาธารณชนญี่ปุ่นมีทัศนะเชิงลบต่อการตีความและทบทวนกฎหมาย ความไม่พอใจนี้แสดงออกในรูปการชุมนุมประท้วงใหญ่หลายครั้ง ผลสำรวจความคิดเห็นหลายสำนักสะท้อนความไม่เห็นด้วยของคนส่วนใหญ่ ขณะที่ระดับความนิยมรัฐบาลก็ลดต่ำลง⁴ อาจมองว่ากระแสความไม่พอใจนี้ชี้ให้เห็นอิทธิพลของบรรทัดฐานต่อต้านสงครามและการทหาร (antiwar, antimilitarism) ยุค

² Christopher W. Hughes, *Japan's Remilitarization* (New York: Routledge, 2009), p. 16.

³ Linus Hagstrom and Karl Gustafsson, “Japan and Identity Change: Why It Matters in International Relations,” *The Pacific Review*, 28:1 (2015).

⁴ “Japan PM Abe's ratings slip amid doubts about his security policy,” *Reuters*, 28 Jun. 2015, <http://mobile.reuters.com/article/idUSKCN0P907W20150629> (accessed 25 Aug. 2015)

หลังสงครามที่ยังคงหลงเหลืออยู่⁵ และปะทุขึ้นปะทะกับกระแสอนุรักษนิยมที่นำโดยนายทศ อาเบะ ร่างกฎหมายความมั่นคงถูกฝ่ายที่คัดค้านโจมตีว่าเป็น “กฎหมายก่อสงคราม” เป็นหนทาง “นำญี่ปุ่นไปสู่สงคราม” นายอาเบะแก้ต่างเรื่องนี้ว่า แท้จริงกฎหมายนี้จะช่วยญี่ปุ่น “เลี่ยงสงคราม” ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การป้องกันที่เขานับถือ นอกจากนั้นแล้วรัฐบาลยังต้องประนีประนอมโดยวางเงื่อนไขสำหรับตัดสินใจว่า เมื่อใดจึงจะสามารถใช้สิทธิการป้องกันตนเองร่วมได้ เงื่อนไขนี้ได้แก่ การมีภัยคุกคามที่เด่นชัดต่อความอยู่รอดของญี่ปุ่น ไร้ซึ่งหนทางอื่นในการจัดการภัยคุกคาม และใช้กำลังขั้นต่ำสุดเท่าที่จำเป็นเท่านั้น

จากสถานการณ์ปัจจุบันที่บรรยายมาข้างต้น ก่อให้เกิดคำถามที่น่าสนใจให้เข้าไปลึกซึ้งซึ่งว่า การเปลี่ยนแปลงจุดยืนโดยหันมายอมรับสิทธิการป้องกันตนเองร่วม ตอบสนองยุทธศาสตร์การรับประกันความมั่นคงและความอยู่รอดของญี่ปุ่นอย่างไร? แม้การหันมายอมรับหลักการนี้อย่างเป็นทางการจะมีขึ้นเมื่อไม่นานนี้ แต่หากย้อนมองยุทธศาสตร์การป้องกันประเทศ ตลอดจนข้อถกเถียงที่เกี่ยวข้องนับแต่ทศวรรษหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดเป็นต้นมา การอ้างอิงถึงหลักการการป้องกันตนเองร่วมดำรงอยู่ในวาทกรรมว่าด้วยการจัดการความมั่นคงของประเทศเสมอมา แนวทางการใช้หลักการป้องกันตนเองร่วมในฐานะเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์เปลี่ยนแปลงไปอย่างไรจากอดีตมาจนปัจจุบัน? ในแต่ละยุคสมัยที่มีความสำคัญต่อการก่อร่างสร้างนโยบายความมั่นคง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง 2 ช่วงเวลาสำคัญที่ญี่ปุ่นปรับแนวนโยบายเพื่อรับมือกับสถานการณ์ใหม่ระหว่างประเทศ อันได้แก่ทศวรรษที่ 1980-1990 อันเป็นช่วงการเปลี่ยนสถานะมาเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ และปรับตัวสู่สถานการณ์โลกยุคหลังสงครามเย็น และทศวรรษที่ 2010 ซึ่งญี่ปุ่นเผชิญกับภัยคุกคามใหม่ collective self-defense ทำงานแตกต่างกันไปอย่างไรในสองช่วงเวลานี้? ด้วยปัจจัยและเงื่อนไขที่ต้องพิจารณาเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญอะไรบ้าง?

แนวการตอบคำถามวิจัย

ในเบื้องต้นงานชิ้นนี้มุ่งตอบคำถามวิจัย 3 ข้อ ได้แก่ 1) หลักสิทธิการป้องกันตนเองร่วมมีบทบาทหน้าอย่างไรในยุทธศาสตร์การรักษาความมั่นคงและรับประกันความอยู่รอดของญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งนับตั้งแต่ยุค 1980s จนถึงปัจจุบัน? 2) ในแต่ละยุคดังกล่าว (ทศวรรษที่ 1980-1990 และทศวรรษที่ 2010) หลักการนี้ทำงานหรือถูกใช้เป็นเครื่องมือทางยุทธศาสตร์แตกต่างกันอย่างไร? 3) เงื่อนไขและปัจจัยหลักใดเป็นตัวผลักดันให้เกิดพลวัตต่อรูปแบบการใช้หลักการนี้?

1) งานวิจัยนี้เสนอว่า “สิทธิการป้องกันตนเองร่วม” ทำหน้าที่เป็น หลักการสำหรับสร้างแนวทางที่ประนีประนอมใน 2 มิติ โดยมีเป้าหมายเพื่อกอง “สถานะที่เป็นอยู่” (status quo) หรือไม่ก็สร้างพลวัตแบบค่อยเป็นค่อยไป (gradual change) ในยุทธศาสตร์ความมั่นคงของประเทศ

มิติแรก หลักการนี้ช่วยสร้างจุดยืนที่ประนีประนอมระหว่างความจำเป็นด้านความมั่นคง ในการป้องกันปรามภัยคุกคาม (deterrence) โดยอาศัยระบบพันธมิตรญี่ปุ่น-สหรัฐฯ กับการธำรงคุณค่าเชิงบรรทัดฐานและอัตลักษณ์ของญี่ปุ่นหลังสงครามภายใต้รัฐธรรมนูญสันติภาพ หลักการนี้ยังมีบทบาทอีกมิติ ที่เกี่ยวกับพันธมิตรสหรัฐฯ นั่นคือการสร้างสมดุลที่ปลอดภัยระหว่างการไม่ “ถูกลากเข้าไปผจญความขัดแย้ง” (entrapped) โดยไม่จำเป็น กับการ “ถูกละทิ้ง” (abandoned) ให้เผชิญกับภัยคุกคามด้วยตนเอง

2) หลักการนี้ทำงาน หรือถูกใช้เป็นเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์แตกต่างกันใน 2 ยุคที่ระบุข้างต้นดังนี้ ช่วงทศวรรษที่ 1980-1990 สิทธิการป้องกันตนเองร่วม มีสถานะ “ถูกปฏิเสธ” ในนโยบายป้องกันประเทศที่เป็นทางการ จุดยืนนี้ยึดถือเรื่อยมาตั้งแต่ทศวรรษที่ 1950 เมื่อมีการวางหลักการป้องกันประเทศขึ้นเป็นครั้งแรก การปฏิเสธนี้ ถือเป็นการใช้ collective self-defense ในเชิงยุทธศาสตร์วิธีหนึ่ง โดยส่งผลในการ “สร้างความหมาย” และความชัดเจนต่อหลักการป้องกันประเทศที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะในแบบญี่ปุ่น นั่นคือ “การ

⁵ Thomas U. Berger, *Cultures of Antimilitarism: National Security in Germany and Japan* (Baltimore: The John Hopkins University Press, 1998)

ป้องกันประเทศเชิงรับ” (defensive defense) แม้ในช่วงเปลี่ยนผ่านของระบบโลกและการเปลี่ยนสถานะเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นต้นทศวรรษที่ 1980-1990 ญี่ปุ่นยังคงใช้วิธีการปฏิเสธหลักการดังกล่าวเพื่อ “เน้นย้ำความหมาย” และให้คำอธิบายต่อแนวโน้มนโยบายใหม่ นั่นคือการเข้าร่วมสร้างประโยชน์ด้านสันติภาพระหว่างประเทศในรูปการรักษาสันติภาพ (PKO) ข้อถกเถียงว่าด้วยสิทธิการป้องกันตนเองร่วมกลายเป็นหลักการที่ใช้เปรียบเทียบ เพื่อสร้างเงื่อนไขว่าอะไรญี่ปุ่นจะทำ หรืออะไรที่ทำได้ อันส่งผลต่อการกำหนดขอบเขตและหลักการพื้นฐานในการเข้าร่วมเชิงยุทธศาสตร์กับประชาคมโลก ที่มีเอกลักษณ์แบบญี่ปุ่น นั่นคืออยู่ภายใต้กรอบบรรทัดฐานการไม่ใช้กำลังและรัฐธรรมนูญมาตรา 9

สำหรับช่วงทศวรรษที่ 2010 นั้นแนวทางการใช้หลักการดังกล่าวได้เปลี่ยนไป จากเดิมที่ “ใช้โดยปฏิเสธ” หันมา “ยอมรับ” ผ่านการตีความรัฐธรรมนูญใหม่ แต่แทนที่จะมองการยอมรับ collective self-defense ว่าเป็นการเปิดโอกาสในการขยายบทบาทด้านการทหาร งานวิจัยนี้มองว่าความเคลื่อนไหวดังกล่าวเป็นการสร้างพลวัตและความยืดหยุ่นให้แก่ยุทธศาสตร์การรับประกันความมั่นคงในแบบ จำกัดและค่อยเป็นค่อยไป โดยยังยึดมั่นกับเครื่องมือทางยุทธศาสตร์ดั้งเดิมคือ พันธมิตรกับสหรัฐฯ เพื่อการป้องปรามภัยที่ปรากฏเด่นชัดขึ้นในภูมิภาคช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา

3) เหตุที่รัฐบาลญี่ปุ่นปรับจุดยืนเรื่องสิทธิการป้องกันตนเองร่วมในปัจจุบันเมื่อเปรียบเทียบกับบริบทและเงื่อนไขในทศวรรษที่ 1980-1990 นั้น สามารถอธิบายโดยวิเคราะห์ปัจจัย 3 ประการหลัก ได้แก่ ก. ความรู้สึกถึงภัยคุกคาม (threat perception) ข. ท่าทีของอเมริกาที่เชื่อมโยงกับแนวโน้มว่าญี่ปุ่นจะถูกลากสู่ความขัดแย้งหรือถูกละทิ้งให้ดูแลตัวเอง และ ค. ระดับความเข้มข้น-ผ่อนคลายของทัศนคติของสาธารณชนญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งบรรทัดฐานต่อต้านสงครามและการทหาร (pacifism / anti-militarist norm) ปัจจัยทั้งสามนอกจากจะส่งผลต่อการยอมรับหรือปฏิเสธ collective self-defense แล้ว ยังมีส่วนในการกำหนดแนวทางของยุทธศาสตร์และเนื้อหาของมาตรการด้วย ขณะที่สองปัจจัยแรกเป็นตัวแปรเชิงความจำเป็นที่รัฐบาลและสังคมญี่ปุ่นต้องเผชิญ และถือเป็นตัวแปรที่ผลักดันให้เกิดพลวัตในนโยบายความมั่นคง ปัจจัยด้านบรรทัดฐานมีส่วนสำคัญในการกำหนดและวางกรอบวิธีการหรือมาตรการ ตลอดจนเลือกเครื่องมือที่เหมาะสมและยอมรับได้ การปฏิเสธหรือใช้หลักสิทธิการป้องกันตนเองร่วม สะท้อนการถกเถียงและประนีประนอมเพื่อสร้างความเห็นพ้องระหว่างความจำเป็นด้านความอยู่รอดที่รัฐต้องจัดการ กับการคงไว้ซึ่งคุณค่าและบรรทัดฐานยุคหลังสงคราม ที่สะท้อนในหลักกฎหมายและทัศนคติมหาชน ที่มีอิทธิพลแตกต่างกันในแต่ละยุค

บททวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

งานวิชาการจำนวนไม่น้อยให้ความสนใจนโยบายความมั่นคงของญี่ปุ่นยุคหลังสงคราม (postwar Japan) เพราะความ “ไม่ปกติ” (anomaly) เมื่อพิจารณาในแง่ทฤษฎี IR ตามมุมมอง neorealism และในแง่บรรทัดฐานพฤติกรรมรัฐโดยทั่วไปซึ่งสนใจเรื่องความเข้มแข็งทางทหารและอิสระในนโยบายความมั่นคง นี่ทำให้ญี่ปุ่นซึ่งมีท่าทีตรงกันข้ามในยุคหลังสงครามถูกมองเป็น “รัฐไม่ปกติ” ไม่ว่าการยังคงไว้ซึ่งรัฐธรรมนูญละเลิกสงคราม การสร้างเงื่อนไขและหลักเกณฑ์จำกัดท่าทีด้านการทหาร ดังนั้นความเปลี่ยนแปลงในยุครัฐบาลอาเบะช่วงปี 2014-15 ที่หันมายอมรับ “สิทธิการป้องกันตนเองร่วม” ซึ่งเป็นการลดข้อจำกัดของ SDF ลงอีกขั้น จึงเป็นปรากฏการณ์ที่ช่วยยืนยันแนวการวิเคราะห์ที่ว่าญี่ปุ่นกำลังก้าวสู่ความปกติ แนวคิดเช่นนี้อยู่บนความเชื่อพื้นฐานว่ามี “มาตรฐานปกติ” ของพฤติกรรมรัฐอยู่ โดยมองว่ามาตรฐานนี้เกิดจากตัวแปรระดับระหว่างประเทศ (structural level of analysis) ไม่ว่าจะเป็นภาวะอนาธิปไตยอันเป็นสัจธรรมสากลที่รัฐต้องเผชิญ เหมือนๆ กันทำให้เกิดรูปแบบพฤติกรรมคล้ายคลึงกันขึ้น หรืออาจเป็นบรรทัดฐานที่ยึดถือกันมาและหล่อหลอม (socialize) ให้รัฐเห็นศักยภาพทางทหารเป็นคุณค่าหลักเสมอมา การปรับท่าทีในยุคอาเบะช่วยย้ำว่าความไม่ปกติของญี่ปุ่นที่เห็นในยุคหลังสงครามเป็นแค่ภาวะเปลี่ยนผ่าน เป็นผลตกค้างของปัจจัยชั่วคราวคือความทรงจำของสงคราม และอุดมการณ์สันติภาพที่ผูกอยู่กับความทรงจำนี้ ความเปลี่ยนแปลงนี้ไม่ใช่เรื่อง

ใหม่แต่เป็นพัฒนาการล่าสุดของกระบวนการที่ดำเนินมาระยะหนึ่งแล้ว ในทางกลับกันพัฒนาการล่าสุดนี้ก็ยิ่งทำลายความน่าเชื่อถือของงานวิชาการที่ศึกษาเอกลักษณ์เฉพาะตัวของนโยบายความมั่นคงญี่ปุ่น โดยมุ่งมองปัจจัยภายใน (sub-state level) อย่างบรรทัดฐานต่อต้านสงครามที่หล่อหลอมทัศนคติมหาชนในยุคหลังสงครามเรื่อยมา

วรรณกรรมส่วนหนึ่ง มองการหันมายอมรับหลักการป้องกันตนเองร่วมว่า เป็นอีกกรณีที่สะท้อนกระบวนการวิวัฒนาการสู่ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในพฤติกรรมรัฐ โดยมุ่งเน้นอธิบายด้วยตัวแปรระดับระบบ / โครงสร้าง โดยแบ่งได้เป็น 1) กลุ่มที่เน้นโครงสร้างวัตถุวิสัย และ 2) กลุ่มที่เน้นบรรทัดฐานหรือแนวคิดที่ยึดถือร่วมกันในประชาคมรัฐ

Kenneth Waltz อธิบายการกลับสู่ภาวะปกติของญี่ปุ่นว่าเป็นผลจากสภาพ anarchy และความไม่แน่นอนที่เป็นภาวะถาวรของโลกระหว่างประเทศ รัฐโดยปกติจึงต้องตื่นตัวด้านการทหารและการคานอำนาจ⁶ งานวิชาการกลุ่มนี้รวมถึงงานที่มองตัวแปรด้านภัยคุกคามจากภายนอก เช่น ท่าทีของเกาหลีเหนือและจีนว่าเป็นเหตุแห่งการปรับจุดยืนของญี่ปุ่น⁷ ขณะที่งานที่เน้นโครงสร้างที่เป็นความคิดร่วมกันและบรรทัดฐาน ก็เช่นงานของ Alexander Wendt ซึ่งแม้ไม่ได้อธิบายญี่ปุ่นโดยตรง แต่แนวทาง structural ideationalism อธิบายว่าแบบแผนความประพฤติที่คล้ายคลึงกันในประชาคมรัฐเกิดจากการหล่อหลอมโดยบรรทัดฐานรัฐอธิปไตย⁸ ที่มองความมั่นคงในแง่การปกป้องอธิปไตยและดินแดน ตลอดจนการทหารว่าสำคัญเหนือสิ่งอื่นใด นี่จึงทำให้เกิดมาตรฐานพฤติกรรมที่ยอมรับร่วมกันว่าปกติ แม้ Wendt จะมองว่าความปกตินี้เป็นสถาบันหนึ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ไม่ใช่ความเที่ยงแท้ถาวรอย่างที่ Waltz เชื่อก็ตาม งานที่อาจจัดในกลุ่มนี้เช่น Kevin Cooney ที่มองยุทธศาสตร์เชิงรุกของญี่ปุ่นว่าเป็นขั้นการ “เจริญวัย” (maturation) สะท้อนหลักคิดที่ว่ามีความปกติ (normalcy) เป็นสากลร่วมกันอยู่⁹ งานกลุ่มนี้ยังรวมถึงการวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงไปสู่พฤติกรรมร่วมกัน จากตัวแปรด้านบรรทัดฐานระดับระหว่างประเทศ เช่นงานของ Dobson ที่มอง peacekeeping norm ของ UN ว่าเป็นต้นเหตุให้ญี่ปุ่นปรับจุดยืนให้สามารถส่ง SDF ไปร่วม PKO ได้เหมือนชาติอื่นๆ

งานเขียนฝ่ายที่ถูกสันคลอนจากการเปลี่ยนนโยบาย คือกลุ่มที่มุ่งอธิบายเอกลักษณ์เฉพาะในนโยบายต่างประเทศญี่ปุ่นหลังสงคราม ส่วนใหญ่งานเขียนกลุ่มนี้อธิบายเอกลักษณ์ของญี่ปุ่นจากปัจจัยภายในรัฐ อย่างเช่นประสบการณ์เชิงประวัติศาสตร์ อุดมการณ์ วัฒนธรรมและบรรทัดฐานในสังคม-การเมืองญี่ปุ่น ญี่ปุ่นเคยเป็นกรณีศึกษาสำคัญที่ย้ำเตือนว่าเราไม่อาจจะเลยตัวแปรภายในรัฐในการเข้าใจพฤติกรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะของรัฐหนึ่งๆ งานเขียนกลุ่มนี้ อย่างเช่นของ Thomas Berger¹⁰ และ Peter Katzenstein¹¹ ที่สนใจบรรทัดฐานและทัศนคติภายในอย่างทัศนคติ “ต่อต้านทหาร” (anti-military culture / norm) หรือ

⁶ Kenneth N. Waltz, “Structural Realism after the Cold War,” *International Security*, Vol. 25, No. 1 (Summer 2000)

⁷ เช่น Shogo Suzuki, “The Rise of the Chinese ‘Other’ in Japan’s Construction of Identity: Is China a Focal Point of Japanese Nationalism?” *The Pacific Review*, 28:1 (2015); Linus Hagstrom and Ulv Hanssen, The North Korean Abduction Issue: Emotions, Securitisation and the Reconstruction of Japanese Identity from ‘Aggressor’ to ‘Victim’ and from ‘Pacifist’ to ‘Normal’,” *The Pacific Review*, 28:1 (2015); Christopher W. Hughes, “Super-Sizing” the DPRK Threat: Japan’s Evolving Military Posture and North Korea,” *Asian Survey*, Vol. 49, Issue 2 (2009)

⁸ Alexander Wendt, *Social Theory of International Politics* (Cambridge: Cambridge University Press, 1999)

⁹ Kevin Cooney, *Japan’s Foreign Policy since 1945* (New York: M.E. Sharpe, 2007); Kevin Cooney, *Japan’s Foreign Policy Maturation: A Quest for Normalcy* (New York: Routledge, 2002)

¹⁰ Thomas U. Berger, *Cultures of Antimilitarism: National Security in Germany and Japan* (Baltimore: The John Hopkins University Press, 1998)

¹¹ Peter J. Katzenstein, *Cultural Norms and National Security: Police and Military in Postwar Japan* (New York: Cornell University, 1998)

อุดมการณ์ไผ่สันติ (pacifism) แต่เนื่องจากการวิเคราะห์ในแนวมุ่งสนใจเอกลักษณ์ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งเป็นหลัก จึงประสบปัญหาในการอธิบายความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระยะที่ผ่านมา

งานวิจัยชิ้นนี้ ตั้งใจเสนอบทวิเคราะห์ในแนวสายกลาง เพื่อเข้าใจการเปลี่ยนจุดยืนว่าด้วยสิทธิป้องกันตนเองร่วม “สายกลาง” ที่ว่านี้หมายถึงการผสมผสานเอาบางส่วนของมุมมองสุดโต่งของสองแนวทางข้างต้นเข้าด้วยกัน โดยอาจสรุปออกมาดังนี้ 1) ขณะที่มุ่งอธิบายความเปลี่ยนแปลง แต่งานชิ้นนี้ไม่ได้มองความเปลี่ยนแปลงนี้ว่าสะท้อนการวิวัฒนาการสู่พฤติกรรมรวมหมู่ที่เป็นสากลของรัฐ หรือความปกติที่เป็นผลจากปัจจัยระดับระบบ แต่มองว่าอัตลักษณ์และบรรทัดฐานภายในญี่ปุ่นมีอิทธิพลในฐานะตัวแปรที่กำหนดท่าทีและเนื้อหาของมาตรการ 2) ขณะที่มองว่าเอกลักษณ์และอัตลักษณ์หลังสงครามอย่าง มาตรา 9 อุดมการณ์ไผ่สันติ วัฒนธรรมต่อต้านทหาร / สงคราม มีความสำคัญ แต่เพื่อเข้าใจการปรับยุทธศาสตร์ที่เกิดขึ้นเรื่อยมา จำเป็นต้องเข้าใจว่าบรรทัดฐานในญี่ปุ่นเหล่านี้ (norm) ต้องจัดข้อและประนีประนอมกับความจำเป็นเชิงสถานการณ์และแนวคิดเชิงยุทธศาสตร์ (strategy) อย่างไร

การวิเคราะห์บทบาท “สิทธิการป้องกันตนเองร่วม” ในแต่ละยุคจะทำให้เห็นว่า รัฐบาลใช้หลักการนี้ ด้วยวิธีที่ต่างกัน (ปฏิเสธ/ ยอมรับ) เป็นเครื่องมือประนีประนอมระหว่างอัตลักษณ์ / คุณค่าของญี่ปุ่นหลังสงครามกับความจำเป็นในการรับมือสถานการณ์และภัยคุกคาม งานวิจัยนี้เห็นพ้องและอาศัยบทวิเคราะห์ของ Hook¹², Huges¹³ และ Sook-Jong Lee¹⁴ เป็นจุดตั้งต้น โดยงานเหล่านี้มองว่าบรรทัดฐานและอุดมการณ์เดิมของญี่ปุ่นกำลังลดหรือเสื่อมอิทธิพลลง แต่แทนที่จะถ่วงละเลยอิทธิพลของตัวแปรเหล่านี้ โดยมองว่าพ่ายแพ้ต่อบัณฑิตภายนอกไปแล้ว งานวิจัยนี้ต้องการเสนอว่ารัฐจัดการความขัดแย้งและดึงเครียดระหว่างคุณค่าที่ต้องยึดถือในสังคม-การเมืองของตน กับความจำเป็นด้านความมั่นคงอย่างไร โดยอาศัย “สิทธิป้องกันตนเองร่วม” เป็นกุญแจสำคัญ คุณค่าดั้งเดิมเมื่อประนีประนอมกับความจำเป็นเชิงยุทธศาสตร์แล้วนำไปสู่นโยบายหรือท่าทีใหม่โดยมีเงื่อนไขเชิงหลักการหรือหลักเกณฑ์ข้อจำกัดใหม่ตามมาด้วย ซึ่งหากมุ่งมองในแง่การก้าวสู่ความปกติอย่างเดียว อาจทำให้ไม่เห็นความพยายามประนีประนอมกับคุณค่าดั้งเดิมที่แฝงอยู่ในนโยบายใหม่นี้

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

(การเขียนวัตถุประสงค์ ควรเขียนให้สอดคล้องกับชื่อเรื่อง และเหมาะสมกับกิจกรรมที่จะดำเนินการ เพื่อให้สามารถใช้วัตถุประสงค์เป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ)

งานวิจัยนี้มีความมุ่งหมายที่จะให้ประโยชน์ในเชิงวิชาการและเชิงนโยบายไปพร้อมกัน กล่าวคือด้านหนึ่งเป็นความพยายามสร้างคุณูปการต่อข้อถกเถียงว่าด้วยท่าทีระหว่างประเทศของญี่ปุ่นและต่อยอดองค์ความรู้ในเรื่องนี้โดยการวิเคราะห์พัฒนาการล่าสุด ขณะเดียวกันก็มุ่งให้ข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนและกำหนดนโยบายของฝ่ายที่เกี่ยวข้องด้านความสัมพันธ์กับญี่ปุ่น

วัตถุประสงค์เชิงวิชาการ

1. เพื่อเข้าใจว่า “หลักสิทธิการป้องกันตนเองร่วม” มีบทบาทอย่างไรในยุทธศาสตร์ความมั่นคงของญี่ปุ่น และตั้งแต่หลังสงครามเย็นจนถึงช่วงทศวรรษ 2010 บทบาทของหลักการนี้เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร
2. เพื่อเข้าใจ เงื่อนไขและตัวแปร ที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบทบาทของสิทธิการป้องกันตนเองร่วม ในนโยบายต่างประเทศญี่ปุ่น

¹² Glenn D. Hook, “The Erosion of Anti-Militaristic Principles in Contemporary Japan” *Journal of Peace Research*, Vol. 24, No. 4 (1988)

¹³ Christopher W. Hughes, *Japan's Remilitarisation* (Oxon: Routledge, 2009)

¹⁴ Sook-Jong Lee, “Japan's Changing Security Norms and Perceptions since the 1990s,” *Asian Perspective*, Vol. 31, No. 3, (2007)

3. เพื่อเข้าใจ เป้าหมายที่แท้จริง ของการเปลี่ยนท่าทีเชิงยุทธศาสตร์ของญี่ปุ่นในช่วงทศวรรษ 2010
4. เพื่อศึกษาประเด็นถกเถียงและวาทกรรมในทางการเมืองและในวงวิชาการของญี่ปุ่น ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิการป้องกันตนเองร่วม ตลอดจนยุทธศาสตร์ความมั่นคงของญี่ปุ่นโดยรวม

วัตถุประสงค์เชิงนโยบาย

1. เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับท่าทีปัจจุบันและแนวโน้มต่อไปของญี่ปุ่นในการจัดการปัญหาความมั่นคงของตน ในสภาพแวดล้อมของภูมิภาคที่เปลี่ยนไป
 2. เพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้กำหนดนโยบายเกี่ยวกับ “กฎหมายความมั่นคงใหม่” ของญี่ปุ่น และแนวโน้มการนำไปปฏิบัติใช้ ตลอดจนพัฒนาการล่าสุดในแง่มติมหาชนญี่ปุ่นที่มีต่อประเด็นนี้
 3. เพื่อใช้เป็นแนวทางกำหนดท่าทีของไทยต่อญี่ปุ่น และชาติที่เกี่ยวข้องอย่างจีนและอเมริกา โดยจะช่วยให้สามารถหาประโยชน์และรับมือปัญหาจากการเปลี่ยนนโยบายของญี่ปุ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ
 4. เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับคาดการณ์แนวโน้มด้านความมั่นคงและเสถียรภาพของภูมิภาคเอเชียตะวันออก อันเป็นผลจากการปรับยุทธศาสตร์ใหญ่ของญี่ปุ่น และหามาตรการเพื่อรับมือกับบริบทระหว่างประเทศที่จะเปลี่ยนไป
4. กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ (analytical framework) (นำเสนอหลักคิด หรือแนวคิดในการวิเคราะห์ เชื่อมโยงตัวแปรหรือปัจจัยต่าง ๆ อันจะนำไปสู่การได้คำตอบตามวัตถุประสงค์) :

ในการศึกษาวิจัยเพื่อตอบคำถามและวัตถุประสงค์ข้างต้น งานวิจัยนี้อาศัยกรอบแนวคิด “สังสร้างเชิงสังคม” ในศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (IR Constructivism) ประกอบกับ Analytical Eclecticism ที่นักวิชาการอย่าง Peter Katzenstein เสนอเป็นแนวทางไว้เพื่อเลือกคอนเซ็ปต์ที่เป็นที่สนใจในสำนักคิดที่แตกต่างกันมาปรับใช้ร่วมกัน โดยยึดประโยชน์ในการทำให้เข้าใจภาพที่สมบูรณ์ของเหตุการณ์¹⁵ มากกว่าการติดยึดอยู่ในกรอบกระบวนทัศน์แคบๆ (paradigmatic parochialism)

เหตุผลที่ใช้ IR Constructivism เป็นกรอบการมองเนื่องจากงานวิจัยนี้มุ่งสนใจข้อถกเถียงว่าด้วย “หลักการ” ที่ถูกกำหนดหรือสร้างขึ้นเพื่อยึดเป็นพื้นฐานหรือแนวทางในการป้องกันประเทศ ถึงแม้จะมองกันว่าประเด็นด้านความมั่นคงและยุทธศาสตร์การทหารเชื่อมโยงกับความสนใจ และถูกครอบงำโดยอิทธิพลของสำนักสังคมนิยม (Realism) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง Neo-Realism เป็นหลัก¹⁶ แต่งานวิจัยนี้มองว่า การกำหนดนโยบายด้านความมั่นคงเป็นผลจากปัจจัย “เชิงความคิด” ที่มีต่อสถานการณ์หรือปรากฏการณ์ รวมถึงความเข้าใจว่าอะไรคือผลประโยชน์ คือภัยคุกคาม ตลอดจนวิธีการที่ควรใช้เพื่อตอบสนองหรือรับมือกับประเด็นปัญหาเหล่านั้น โลกแห่งความเป็นจริงถูก “คัดกรอง” (filter) ผ่านกระบวนการทางความคิด การรับรู้เข้าใจ และตีความ ที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งคือการรับรู้และความเข้าใจที่มีคุณสมบัติเป็นความคิดหรือความเชื่อที่ยอมรับยึดถือร่วมกันในสังคม ซึ่งอาจแตกต่างกันไปในแต่ละยุคสมัย ความเห็นพ้องต้องกันในสังคมโดยคนส่วนใหญ่มีความสำคัญในการกำหนดนโยบาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย การหาทางรับมือและแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบต่อสถานการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อรัฐก็เป็นผลจากกระบวนการพิจารณาทั้งในเชิงประสิทธิภาพของนโยบายหรือมาตรการ และในเชิงความเหมาะสมซึ่งได้รับอิทธิพลจากมาตรฐานพฤติกรรมและบรรทัดฐานเชิงสังคมที่มีการยึดถือ คาดหวังและปลูกฝังบ่มเพาะร่วมกันมา กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า นโยบายเป็นผลจากการคิดคำนวณทั้งในแง่ logic of consequence และ logic of

¹⁵ Peter J. Katzenstein and Nobuo Okawara, “Japan and Asian-Pacific Security,” in J.J. Suh, Peter J. Katzenstein and Allen Carlson, eds., *Rethinking Security in East Asia: Identity, Power and Efficiency* (Stanford: Stanford University Press, 2004), pp. 109-120.

¹⁶ Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics* (Reading: Addison-Wesley, 1979).

appropriateness¹⁷ ซึ่งความคิดร่วมกันทางสังคม (shared ideas) และบรรทัดฐาน (norms) มีส่วนสำคัญในการกำหนดกรอบความเป็นไปได้ และทิศทางการดำเนินนโยบาย

ยังเป็นกรณีญี่ปุ่นด้วยแล้ว จากเหตุผลเชิงประวัติศาสตร์และการรับรู้ร่วมกันในเชิงอัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ช่วงระหว่างและหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 บทบาทของทัศนคติมหาชน บรรทัดฐานร่วมกันทางสังคมไม่ว่าจะเป็นแนวคิดสันตินิยม (平和主義) ต่อต้านสงครามและการทหาร (反軍国主義) ที่คอยโอบอุ้มและปกป้องรัฐธรรมนูญละเลิกสงครามให้คงอยู่จนปัจจุบันนี้¹⁸ จึงกลายเป็นปัจจัยเชิงสังคมที่มีบทบาทและอิทธิพลในกระบวนการกำหนดนโยบายต่างประเทศและความมั่นคง พลังเชิงสังคมนี้วางกรอบความเหมาะสมและการยอมรับร่วมกัน ซึ่งแม้เวลาจะผ่านไปหรือแม้ความเข้มข้นของการยึดถือร่วมกันจะอ่อนบางลงกว่าแต่ก่อนในตอนที่มีความทรงจำของผู้คนต่อสงครามยังแจ่มชัด¹⁹ แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่าตัวแปรนี้ยังมีความสำคัญ และเป็นเงื่อนไขที่ต้องคำนึงถึงในการดำเนินยุทธศาสตร์ของประเทศ นอกจากนั้นแล้วกรอบแนวคิด Constructivism ยังเปิดโอกาสให้งานวิจัยสามารถมุ่งสนใจตัวแสดงระดับภายในรัฐ และระดับระหว่างประเทศ ที่ทำหน้าที่ “สร้างคำอธิบาย” (framing) ที่ส่งผลเชิงบ่มเพาะทัศนคติร่วมกันในสังคม ตัวแสดงเหล่านี้ อาจเรียกได้ว่าเป็น “ผู้ประกอบการทางนโยบาย หรือ ทางปทัสถาน” (policy, or norm entrepreneurs)²⁰ ไม่ว่าในฐานะผู้กำหนดนโยบาย นักการเมือง นักวิชาการ ผู้นำด้านความคิด หรือสื่อ ซึ่งมีส่วนสำคัญในการสร้างบรรทัดฐาน และเผยแพร่แนวคิดให้เป็นที่ยอมรับ ทำให้เกิดการรับรู้ร่วมกัน ทั้งในแง่ตรรกะเชิงผลประโยชน์ (material interest) และความคาดหวังว่าด้วยพฤติกรรมหรือนโยบายที่เหมาะสม (social appropriateness)

นอกเหนือจากนี้ การอาศัยแนวทาง analytical eclecticism ยังช่วยให้นักคอนเซ็ปต์จากสำนักคิดอื่นในศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “สันนิยมใหม่” เข้ามาร่วมศึกษา เนื่องจากการวิเคราะห์ปัญหาความมั่นคงของญี่ปุ่น มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับพฤติกรรมการคานอำนาจ (balancing) และการแสวงหาและรักษาพันธมิตรเพื่อประโยชน์ในการป้องกันและป้องปรามภัยคุกคามภายนอก การพิจารณาเชิง strategic calculation ว่าด้วยเรื่อง entrapment หรือ abandonment ตลอดจนคอนเซ็ปต์ security dilemma ล้วนเป็นปรากฏการณ์ที่แนวคิดสันนิยมใหม่ให้ความสนใจ และมีทฤษฎีรองรับ ดังนั้นการนำคำอธิบายและคำศัพท์ของ Neo-Realism มาผนวกรวมในการวิเคราะห์จะช่วยให้เห็นภาพครบถ้วนมากขึ้น อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้มองเนื้อหาและคำอธิบายของสำนักสันนิยมใหม่ว่าเป็น “กลุ่มความคิดหนึ่ง” ที่ส่งผลต่อกระบวนการกำหนดนโยบาย อาจครอบงำความคิดและโลกทัศน์เชิงยุทธศาสตร์ของผู้กำหนดนโยบาย และนักยุทธศาสตร์โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝ่ายอนุรักษนิยมในญี่ปุ่น กลุ่มแนวคิดนี้อาจต้องปะทะและประนีประนอมกับกลุ่มแนวคิดกระแสอื่นๆ ในกระบวนการกำหนดนโยบาย ตลอดจนต้องพิจารณาร่วมกับบรรทัดฐานและความเหมาะสมเชิงสังคม มากกว่าเป็นความจริงตายตัวตามคำกล่าวอ้างของสำนัก Neo-Realism ดังที่ Martin Griffiths กล่าวว่า “คำอธิบายแบบสันนิยมจะเป็นจริงแค่ไหนก็ขึ้นอยู่กับว่าแนวคิดนี้ได้รับการยอมรับว่าจริงแค่ไหน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่ผู้กำหนดนโยบาย”²¹

¹⁷ Jeffrey Checkel, “The Constructivist Turn in International Relations Theory,” *World Politics*, 50:2 (Jan., 1998), p. 330.

¹⁸ Thomas U. Berger, “Alliance Politics and Japan’s Postwar Culture of Antimilitarism,” in Michael J. Green and Patrick M. Cronin, eds., *The U.S.-Japan Alliance: Past, Present, and Future* (New York: Council on Foreign Relations Book, 1999).

¹⁹ See Glenn D. Hook, “The Erosion of Anti-Militaristic Principles in Contemporary Japan” *Journal of Peace Research*, Vol. 24, No. 4 (1988)

²⁰ See Martha Finnemore & Kathryn Sikkink, “International Norm Dynamics and Political Change,” *International Organization* (Autumn, 1998).

²¹ Martin Griffiths, “Worldviews and IR Theory: Conquest or Coexistence?” in Martin Griffiths, ed., *International Relations Theory for the Twenty-First Century* (New York: Routledge, 2007), p. 4.

5. วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) แนวทาง/ขั้นตอนการดำเนินงาน วิธีการวิจัยที่จะตอบ สมมุติฐานการวิจัย พื้นที่ที่ศึกษา และวิธีการวางแผนการดำเนินงาน วิธีการเก็บข้อมูล ฯลฯ :

ในการดำเนินการศึกษาเพื่อตอบคำถามวิจัยข้างต้น งานวิจัยนี้มุ่งสืบค้นหลักฐานและข้อมูลสนับสนุนใน รูปของเอกสารเป็นสำคัญ (document research) โดยมุ่งความสนใจไปที่วาทกรรม (discourses) ที่เกี่ยวข้องกับ นโยบายต่างประเทศและความมั่นคงที่ปรากฏในสังคมการเมืองญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งวาทกรรมที่ อ้างอิงถึง หรือเกี่ยวข้องกับหลักการ “สิทธิการป้องกันตนเองร่วม” โดยขอบเขตเวลาของการศึกษา ครอบคลุม 2 ยุคพัฒนาการสำคัญ เพื่อจำกัดการค้นคว้าและเพื่อความชัดเจนในการวิเคราะห์-เปรียบเทียบ บทบาทและหน้าที่ของหลักการดังกล่าวในยุทธศาสตร์ความมั่นคงของญี่ปุ่น โดยมองย้อนไปช่วง ทศวรรษที่ 1980-1990 ซึ่งสถานะบนเวทีโลกของญี่ปุ่นเปลี่ยนไป และทศวรรษที่ 2010 ที่ญี่ปุ่นเผชิญกับภัยคุกคามและ สถานการณ์ความมั่นคงใหม่ในภูมิภาค

วาทกรรมที่งานชิ้นนี้ให้ความสนใจปรากฏในหลายรูปแบบ และสืบค้นได้จากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย อาทิ หลักการหรือเหตุผลเชิงนโยบาย (policy justifications) อย่างเป็นทางการของรัฐบาล ซึ่งครอบคลุมการ พิจารณาสถานการณ์และปัญหาทางยุทธศาสตร์ที่ประเทศเผชิญในเวลานั้น รวมทั้งวิธีการรับมือที่ได้ผลและ เหมาะสม ข้อมูลประเภทนี้สามารถหาได้จากเอกสารที่จัดพิมพ์โดยหน่วยงานราชการเช่น สมุดปกน้ำเงินว่า ด้วยการต่างประเทศ (Diplomatic Bluebooks) สมุดปกขาวว่าด้วยการป้องกันประเทศ (Defense White Papers) (บางส่วนสามารถสืบค้นได้จากเว็บไซต์กระทรวงการต่างประเทศและกระทรวงป้องกันประเทศของ ญี่ปุ่น) รายงานของคณะกรรมการการที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนสุนทรพจน์และคำชี้แจงของผู้นำญี่ปุ่นในรัฐสภา และในโอกาสต่างๆ

ความสนใจยังมุ่งไปยังวาทกรรมที่เกี่ยวกับประเด็นยุทธศาสตร์การป้องกันประเทศที่ไม่เป็นทางการ แต่ มีความสำคัญในแง่เป็นส่วนหนึ่งในข้อถกเถียงหรือทัศนะที่ป้อนเข้าสู่ (input) กระบวนการกำหนดนโยบาย วาทกรรมที่ไม่เป็นทางการนี้อาจอยู่ในรูปทัศนะของผู้กำหนดนโยบาย นักการเมือง วงวิชาการ ผู้นำทาง ความคิดในสังคมรวมถึงสื่อมวลชน โดยสามารถสืบค้นได้จากข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์และสื่อต่างๆ ที่ รายงานข้อถกเถียงและทัศนะของบุคคลเหล่านี้ อาจพิจารณาว่าวาทกรรมของตัวแสดงเหล่านี้ว่ามีความสำคัญ ในการชักจูงทัศนคติของสังคมที่มีต่อนโยบายหนึ่งๆ โดยการสื่อสารแนวคิดและเหตุผลผ่านช่องทางสื่อต่าง ๆ งานวิจัยนี้พยายามจัดกลุ่มแนวคิดและให้ความสนใจ “การผลิตซ้ำ” วาทกรรมที่มีส่วนสร้างบรรยากาศเชิง ความคิด (ideational climates) และการรับรู้ร่วมกันในสังคมในช่วงเวลาหนึ่งๆ วาทกรรมเหล่านี้สามารถ สืบค้นได้จากวารสารรายเดือนภาษาญี่ปุ่น เช่น เซโค วอยส์ โซคุง จูโอโคโรง ไกโคฟอรัม ซึ่งลงบทวิจารณ์ ทัศนะต่อประเด็นต่างๆ ทั้งของนักการเมืองและนักวิเคราะห์ ตลอดจนบทสัมภาษณ์และบทสนทนาโต้เถียงที่ ต่างฝ่ายต่างแลกเปลี่ยนทัศนะระหว่างกันในช่วงหนึ่งๆ ข้อมูลส่วนนี้อาจเข้าถึงได้จากห้องสมุดในประเทศ ญี่ปุ่น ที่เก็บรวบรวมวารสารเหล่านี้ (back number)

6. ผลที่คาดว่าจะได้รับในแต่ละช่วงระยะเวลา (แบ่งเป็นราย 6 เดือน หรือราย 3 เดือน ขึ้นอยู่กับ ระยะเวลาโครงการ)

เดือนที่	กิจกรรม (activities)	ผลงานที่คาดว่าจะได้รับ (outputs)
6 เดือนที่ 1	1. รวบรวมเนื้อหาจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ	1. การทบทวนวรรณกรรม (literature review) 2. ได้ข้อมูลเบื้องต้นสำหรับสืบค้นข้อมูลปฐมภูมิ
6 เดือนที่ 2	1. เดินทางไปประเทศญี่ปุ่น เก็บข้อมูลปฐมภูมิจากแหล่งต่างๆ (ดูวิธีการวิจัย) 2. อ่านวิเคราะห์ข้อมูล	1. ได้ข้อมูลปฐมภูมิ 2. ได้บทวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามวิจัย ข้อมูลสำหรับเขียนเนื้อหาบทหลัก
3 เดือนที่ 3	3. อ่านวิเคราะห์ข้อมูลต่อเนื่อง	1. ได้บทวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามวิจัย

	4. จัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์	ข้อมูลสำหรับเขียนเนื้อหาบทหลัก 2. งานวิจัยฉบับสมบูรณ์
--	--------------------------------	--

7. แผนการทำงาน

กิจกรรม	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
ทบทวนวรรณกรรม(ทฤษฎีภูมิ) ว่าด้วยนโยบายต่างประเทศ และความมั่นคงญี่ปุ่น															
เก็บข้อมูลปฐมภูมิ (วิจัยภาคสนามประเทศ ญี่ปุ่น)และอ่านวิเคราะห์ข้อมูล															
สรุปข้อค้นพบและประมวล เป็นผลงานวิจัยขั้นสำเร็จ															

8. ผลที่คาดว่าจะได้รับ (Outcome/Impact) เมื่อการดำเนินงานเสร็จสิ้นที่เป็นรูปธรรม และตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ:

- งานวิจัย ที่มีเนื้อหาตอบคำถามและวัตถุประสงค์ที่ระบุข้างต้น

9. ผลงานที่ส่งต่อ สกว. (ผลงานสมบูรณ์ที่ใช้ในการตรวจรับงาน) :

- ผลงานวิจัย

10. แผนการใช้ประโยชน์ของผลการวิจัย

การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ (นอกเหนือจากรายงานการวิจัย ท่านคาดว่าจะเผยแพร่ผลงานในรูปแบบใด เช่น เป็นบทความในวารสารวิชาการ หนังสือ)

- บทความในวารสารวิชาการ โดยสรุปเนื้อหาบางส่วนจากงานวิจัยฉบับเต็ม

การใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ โดยเผยแพร่ความรู้ สร้างการตระหนักรู้/การเรียนรู้ให้สังคม (จะใช้ช่องทางสื่อสารสู่สาธารณะด้วยช่องทางใด เช่น บทความในวารสาร หนังสือพิมพ์ เป็นต้น)

- บทความในวารสารวิชาการ ผ่านการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา

การใช้ประโยชน์เชิงนโยบาย (นโยบายด้านใด หน่วยงานใดจะเป็นผู้ใช้ประโยชน์)

- หน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านยุทธศาสตร์และการต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ติดตามสถานการณ์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ และประเทศ

ญี่ปุ่น เช่น กระทรวงการต่างประเทศ สมาคมความมั่นคงแห่งชาติ สถาบัน
วิชาการป้องกันประเทศ สำนักงานข่าวกรองแห่งชาติ

ช่องทางการส่งข้อเสนอเชิงนโยบายสู่ผู้กำหนดนโยบาย (เช่น การสื่อสารตรงต่อผู้กำหนดนโยบาย การจัด policy dialogue การจัดทำ policy brief) :

● Policy Brief

11. งบประมาณของโครงการ สกว. แบ่งงบประมาณออกเป็นหมวดใหญ่ ๆ ดังนี้ คือ
 - 8.1 ค่าตอบแทนนักวิจัย (ตามเกณฑ์ของ สกว.)
 - 8.2 ค่าจ้าง
 - 8.3 ค่าใช้สอย
 - 8.4 ค่าวัสดุ
 - 8.5 ค่าครุภัณฑ์
 - 8.6 ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ
12. แผนการใช้งบประมาณ ให้กำหนดเป็นราย 6 เดือน (ทั้งนี้จำนวนงวดจะปรับเปลี่ยนตามระยะเวลาโครงการ) โดยสอดคล้องกับกิจกรรมที่ระบุไว้ในข้อ 4 และ 5
13. ตัวอย่างการเขียนงบประมาณ (กรุณาใช้ Excel)

งบประมาณ					
		6 เดือนที่ 1	6 เดือนที่ 2	3 เดือนที่ 3	รวม
1. หมวดค่าตอบแทน	เดือนละ				
1.1 อาจารย์ ดร.วิวัฒน์ สุพุทธิกุล	8,000	48,000	48,000	24,000	120,000
2. หมวดค่าจ้าง					
2.1 ผู้ช่วยนักวิจัยระดับปริญญาโท	6,000	36,000	36,000	18,000	90,000
3. หมวดค่าใช้จ่าย					
3.1 ค่าเดินทางและที่พัก ญี่ปุ่น 12 วัน			80,000		80,000
4. ค่าวัสดุ					
4.1 ค่าถ่ายเอกสาร		5,000	5,000		10,000
4.2 ค่าหนังสือ		15,000	15,000		30,000
5. ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ					